

(1481 - 1528)

É l e t e

Hubmayer Baltazár 1481-ben, a délnémetországi, Friedburgban született. Egyetemi tanulmányait szülővárosában végezte. 1512-ben teológiai doktorrá avatták. (Ugyanez évben nyert Luther is doktorátust.) 1512-1516-ig az ingolstadti egyetemen professzor ill. rektor, 1616-tól a regensburgi székesegyház első lelkésze. Szoros baráti kapcsolatot fűz Eck professzorhoz, volt tanítómesteréhez, valamint a kor nagy humanistáihoz, így Erasmushoz is. Szinte egész Svájc területén közismert prédikátor, tudós teológus. A római egyházban nagy a tekintélye, ennek alapja egyrészt Eck János barátsága, másrészt a regensburgi népszerűség. 1521-ben Waldshutba kerül. Vitapartnerként először 1523 októberében találkozunk vele a 2. zürichi disputáción, ahol Zwinglivel szemben foglal állást. Ezt a szembenállást éppen nem a római tanhoz való hűsége magyarázza, hanem az, hogy továbbjutott a reformáció útján nagy kortársánál és barátjánál. Működése Waldshutban - az osztrák hatóságok szemében - immár "fölforgatónak" minősül. Minden percben letartóztatástól kell tartania. 1524 őszén kénytelen elhagyni a várost és Schaffhausenbe költözni. Nem sokáig tartózkodik itt, pártfogói unszolására visszatér a veszélyes városba. 1525 februárjában már bemenések történnek Waldshutban, áprilisban pedig a Zürichből érkezett Röubli által maga Hubmayer is bementkezik. Talán éppen ez a bementés adta az utolsó lökést Zwinglinek ahhoz, hogy megírja könyvét a gyermekek keresztelésének védelmében. A mű már 1525 májusában napvilágot látott. Hubmayer nem sokat késett, válaszáat 1525 júl. 11-én adja ki. Gunnar Westin így ír Hubmayerről e vitairat kapcsán :

"Hubmayert a svájci anabaptizmus egyik legelső, legfőbb emberének kell tekintenünk. Mint prédikátor és író, senki mással nem volt összemérhető, és senki más nem cáfolhatta meg jobban Zwingli 1525 nyarán megjelent könyvecskéjét a keresztiségről."

[Az anabaptizmus egész Svájcban gyorsan terjedt. Egyrészt mert mind átütőbbé vált a hívők bizonyoságtétele, másrészt mert a zürichi tanács 1525 májusi rendelete minden anabaptistát kiutasított, így ezek vándorolni voltak kénytelenek. Új missziós központok alakultak (Szent Gallen, Bern, Basel, Schaffhausen stb.) Ezek nagy része is Hubmayer munkájának gyümölcse.

Közben a "waldshuti reformáció" szokatlanul alakul. Itt a reformációnak csak egy ága, az anabaptista volt ismerős. Óriási föltűnést keltett Hubmayer válasza Zwinglinek. Zwingli maga is érezte, hogy meggyőzőbb a Hubmayeri irat, így már 1525 novemberében válaszol. Hubmayer újabb válasza egy idejig kiadatlanul hever a katolikus főurak miatt, végül azonban eljut a

"cimzethez."² Az "ellenreformáció" 1525 decemberében már oly erős Waldshutban, hogy Hubmayer menekülni kénytelen. Ugy hitte, hogy a római egyházhoz tartozó üldözők elől Zürichbe érdes mennie, hisz a régi jóbarát Zwingli - a vitairatok ellenére is - talán megtűri városában. Tévedett. Fogságba kerül, és az állandó kínzóztatás közepette visszavonja a keresztséggel kapcsolatos tanítását. (Frederick¹ ezzel kapcsolatban megjegyzi: "aki a hitéért már kinpadon szenvedett, és meg nem ingott, az dobja rá az első követ.") 1526-ban Ausburg, Ingolstadt és Regensburgon át Morvaországba távozik. Itt már ez évben gyülekezeteket szervez. A kezdeti békés körülmények lehetővé tették a teológiai munkát is számára. Westin megjegyzi: "Ő lett az anabaptizmus első teológusa és szóvivője."² Huszonöt nyomtatásban megjelent műve közül tizennyolcat itt, Nikolsburgban írt.³

A békés missziómunka eredménye abban is megmutatkozott, hogy az anabaptisták száma erősen megnövekedett. Egyes kutatók szerint csak Nikolsburg környékén 2000 körül lehettek.

I. Ferdinánd közbelépése lezárta a békés fejlődés korszakát. Vele az anabaptistákkal rokonszenvező Lichteinstein hercegek sem mertek szembeszállni. Hubmayert feleségével együtt Bécsbe hurcolták. Többszöri kihallgatás után - melyeken mindig ni maradt hitéhez - máglyahalálra ítélték. Az ítéletet 1528 március 10-én hajtották végre. Felesége is vállalta a mártírsorsot. Kitartott férje mellett. Három nap múlva a Dunába fojtották.⁴

T e o l ó g i a i m u n k á s s á g a

Már említettük, hogy 25 mű jelent meg nyomtatásban Hubmayer tollából. Arra hogy teológiai munkásságáról átfogó képet adjunk, nincs módunk, hisz ezt meg kell előznie Hubmayer összes művének tudományos kiadása, mely most van folyamatban.² Westin megkísérli összefoglalni főbb gondolatait. Ilyen alapelveket említ:

- 1./ Minden teológiai gondolat egyetlen igaz mérlege a Biblia,
- 2./ A Szentírást a Szentlélek vezetése világossá teszi a hívő előtt. (Tanításában soha nem kerül elő a "belső ige" ill. a "belső világosság" fogalma.)
- 3./ Az Igét az Igével kell magyarázni.

Az üdvtan terén Hubmayer nézetei többnyire megegyeznek más anabaptista teológusok tanításaival:

- 1./ A megigazítás Isten munkája.
- 2./ Az üdvösség elnyeréséhez szükséges a bűnvallás, a hit, az ujjászületés, a vallástétel és a "rég ember" elleni harc.

- 3./ Egyedül a hit tesz igazzá, nem érdem ez, hanem Isten kegyelme, mely által igaznak nyilvánít.
- 4./ A hitet Isten ébreszti bennünk Igéje által.
- 5./ A kiválasztás kérdése nem kulcsfontosságú.
- 6./ Az újjászületett ember jócselekedeteket végez, "jó gyümölcsöt terem."
- 7./ Az élő hit következménye az engedelmesség Isten Igéje iránt, valamint a hűség és szolgáló szeretet a mindennapi életben.

Legnagyobb föltűnést a gyülekezettről és a sakramentumokról vallott fölfogása váltott ki. Szerinte a gyülekezet "külön egyház", szemben a "népegyházzal." A gyülekezetbe a bemenítés által lehet bejutni, de ezt meg kell előznie a hitnek és a nyilvános vallástételnek. A gyülekezetek együtt alkotják Krisztus testét. A gyülekezeti fegyelem és a lelkigondozás nagy hangsúlyt kap tanításában.

Az urvacsonya csak gyülekezetben képzelhető el bibliailag. Ez Krisztusra mutató emlékvacsonya, de ugyanakkor közösségi vacsonya is, mely felebaráti szeretetre kötelez.

A "felsőbbséget" tisztelte, nem volt híve az erőszaknak, de nem állt a pacifisták mellé sem. Véleménye szerint a felsőbbségnek joga van - durva bűnök esetén - a halálos ítélet kimondására is.

Feltehetően ő az egyik szerzője a "Schleitheimi Hitvallás"-nak, mely 1527-ben látott napvilágot. Ez az első anabaptista hitvallás. Hét cikkből áll.⁵

"A Lívők keresztyén keresztségéről"⁶

Teológiájában - anabaptista voltából fakadóan - fő helyet foglal el a keresztség kérdése. 25 műve közül 6 foglalkozik a keresztséggel. Főntjelölt címünk a Zwingli által írt első anabaptistaellenes röpiratra (1525 május) adott válaszának címe. Alatta ezt olvashatjuk: "A friedburgi, jelenleg waldshuti Hubmayer Baltazártól", valamint minden nyomtatott művének jelmondatát: "Az igazság megölhetetlen". Ugyanitt idézi még 1 Kor 13:6-ból "A szeretet örül az igazságnak". Az egész mű 72 oldal.

Mielőtt részleteiben is ismertetnénk ezt a munkát, bemutatva annak haladó szellemét és biblikus voltát, néhány szót a mű egészéről. Már a címfelirat, a mottó és az igeidézet megragadó. Milyen nemes lélek lakott ebben az emberben! Ne feledjük, hogy vitairat van kezünkben, és e műfajban a szelid hangvétel szinte ismeretlen. Minden felekezetieskedő szükkeblűség nélkül megemlítenék itt egy jellemző vitairatcímet Luthertől: "A rabló és fosztogató bandák ellen!"⁷ Ez a cím anabaptistáknak szól.

Nincs hely itt arra, hogy tovább boncolgassuk a cím indítékát, jogos vagy jogtalan voltát, de az tény, hogy megnyerőbb a hub-mayeri "vitairat" címlapja - és ugyanilyen megnyerő a tartalom is. Az ellenfél táborát ilyen megszólításokkal illeti: "Szeretteim Istenben!", "Szeretett Kedves Keresztyének!", "Ó, kedves, kegyes keresztyének, vegyétek szívetekre..." stb.

Az előszóban fejtegeti a támadók (Zwingli) álláspontját anélkül, hogy neveket említene. Szól a felsőbbtség iránti engedelmességről, kivédi azokat a támadásokat, melyek perfekcionizmussal vádolják a bementkezőket. Megállapítja, hogy egy-egy túlzó irányzat elvei alapján nem szabad a bementkezőkkel kapcsolatban általánosítani: "... bár Iskariotes Judás elárulta Krisztust, azért még nincs mindenik tanítvány árulónak szidalmazva a Szentírásban." Végül pártatlanságra buzdítja olvasóit.

Az előszó után hét fejezetben fejt ki részletesen tanítását a keresztségről.

1./ A keresztségről általában:

A keresztelés vízzel történik. Alapja a krisztusi parancs. Előzménye a bűnbánat. A megkereszteltet tudtával és beleegyezésével a bűnösök közé soroljuk, és mivel életének megjobbítása a célja, a Krisztus szabálya szerinti új életben elindítjuk.

A Szentlélek keresztsége az Ige tüzével a Szentlélek által történik. Felüdülést, lelki egészséget eredményez. Isten Lelkének megelevenítése nélkül az írott Ige "minden tanítása megölő betű."

Az újjászületett ember fölszabadul félelmei alól, az Igével táplálkozik és növekvő lelki élete van.

A keresztség egyrészt a belső hit nyílt megvallása, másrészt a bűnösség beismerése. Kifelé bizonyágtétel Krisztus bűnbocsátó hatalmáról, befelé elkötelezés Krisztus parancsa iránti engedelmségre az Atya, Fiú és Szentlélek ereje által. A megkeresztelt hívő tekintse feladatának Krisztus prédikálását és dicsőítését. Sátán támadása ellen az Igével védekezzen (Mt 4).

Ezekből mindenki fölismerheti - jegyzi meg az első fejezet végén a szerző -

"hogy a külső keresztséget meg kell előzni az Igének vagy tanításnak, mely által az ember... bűnössége fölismerésére, és Isten Báránya által azok megbocsátásának megismerésére jut azzal a szándékkal, hogy életét megváltoztatja."

2./ Bemerítő János feladatköréről:

János tevékenysége három részre tagolható : 1. prédikáció, 2. bemerítés, 3. Krisztushoz utalás.

János prédikációiból nyilvánvaló, hogy ő

"a nyers és elrettentő törvényt, a betűt, a bünt és a halált prédikálta, mint a többi próféta. Nagy hiba, hogy sokan az ő ügye támogatása érdekében úgy beszélnek, mintha János az evangéliumot éppen úgy prédikálta volna mint Krisztus és az apostolok. Nem, nem. Ő azt mondta: Isten országa közeleg... nem azt mint Krisztus, aki a hívőknek a bűnök most jelenvaló bocsánatát jelezte..."⁸

Jánost azért látja nagynak a próféták között, mert ő nemcsak az eljövendő Krisztusról beszélt (mint a többi próféta), hanem a jelenvalóra utalt, "ujjal mutatott rá: Ő hozza el az evangéliumot, azaz a bűnök bocsánatát."

János azokat, akik kimentek hozzá, bemerítette. Azokat, akik bűneiket megvallották, és új életet akartak kezdeni (Lk 3). Ezek nyilván felnőttek voltak. János vízkeresztése mindazokat külsőleg jelölte meg, akik belsőleg, szívében bűneiket megvallották. Hubmayer erőteljesen hangsúlyozza, hogy János keresztése, valamint a Krisztus föltámadása előtti összes keresztesség merőben elűt az ujszövetségi keresztelés lényegétől, a Krisztus parancsára, a föltámadás után végzett bemerítésektől, hisz ezeknek alapja a Megváltó halála és föltámadása.

János Krisztusra utalt. Remek képet alkalmaz itt a szerző. János nem gyógyított, csak megmondta, hogy ki az orvos és hozzá küldte a betegeket. A betegnek mitsem ér azonban, ha tud egy jó orvostól. Találkoznia kell vele. Jézus vállalja a gyógyítást és megadja a bűnbocsánatot.

3./ A Szentírás Bemerítő János keresztességéről:

Ez a fejezet néhány magyarázó mondatból eltekintve igeidézett. A felsorolt lokusok (Mt 3, Lk 3, Lk 7, Mk 1, Jn 1, ApCs 19, Mt 21) taglalásánál törvényszerű sorrendiséget fedez föl: 1. Ige, 2. az Ige meghallása, 3. az élet megváltoztatása és a bűn megismerése, 4. keresztesség, 5. cselekedet.

"A Szentírásnak ebből a rendjéből meglátható - mondja - ha rövidlátó lennél is, hogy János csecsemőket keresztelt-e, vagy csak azokat, akiknek először is prédikált, akik őt meghallgatták, bűneiket megvallották és magukat életük megjobbítására adták."

A miben többször **hangsúlyozza**, hogy az anabaptista (ujrakeresztelő) nevet nem tartják **magukra** érvényesnek, hisz a gyermek-

keresztséget nem ismerik el bibliai keresztségnek, így nem "újra" keresztelők, hanem csupán "keresztelők" baptisták. Ezzel kapcsolatban lássuk itt ApCs 19:1-7 magyarázatát kivonatolva:

"Ez a lokus, ó, kedves keresztyén olyan világosan, fényesen és tisztán felmutatja a különbséget a János keresztsége és a Krisztus keresztsége között, hogy csufság és gyalázat, ha ehhez is oly zavaros és homályos megjegyzéseket fűznek - saját előttük fekvő könyveikkel szemben, melyekben a János keresztségét képesek elvegyíteni tanáival. De az isteni Igével nem lehet szemfényvesztő játékot üzni, különben végül a szent teológiából anaxagoraszi filozófia lenne, és oly sok hittételt kellene elfogadni, hogy akár az egész Újtestamentumot újra kellene nyomtatni. Mert minden bogaras koponya 'ban'-t alkalmazna 'ba' helyett, 'nevébe' 'nevébe' helyett, minden szentírási alap nélkül, és végülis egy új Krisztus lenne ki-gyálva. Nem kedves barátaim, mi a szöveget a lehető legegyszerűbben vesszük. Pál Efészusban János néhány tanítványával találkozott, akik bűneik megismerésére eljutottak, de mitsem tudtak bűneik kiengeszteléséről. Mert János ugyan Krisztushoz utalta őket, de nem követték tanácsát, hogy hallják Krisztustól a bűnök bocsánatának evangéliumát. Beszédük ezt bizonyítja, amikor így szólnak: azt sem tudjuk, van-e Szentlélek - majd a keresztséggel kapcsolatos kérdés válasza: a János keresztségével keresztelkedtünk meg: azaz János megkeresztelt ugyan minket, de ennél tovább nem jutottunk. Pál ekkor így szól: János a bűnbánat keresztségével keresztelt, azaz bemutatta a bűnt, és kik bűnösnek vallották magukat, azokat vízzel megkeresztelte, majd Jézushoz küldte őket bizonyítva, hogy Ő a Krisztus... Ez a tizenkét tanítvány nem fogadta meg a tanácsot - mert nem elég Krisztusról tudni, el kell indulni felé, kiáltani hozzá, meghallani bűnbocsánathirdetését és hinni abban. Ezért Pál azzal kezdte, hogy Krisztust prédikálta. Ennek lett eredménye a hit és a keresztség Krisztus nevére, valamint a bizonyágtétel, hogy ti. hiszik bűneik bocsánatát... Ezt követte a Szentlélek kitöltetése Pál kézrátételes könyörgése nyomán, és jelentkeztek a Lélek ajándékai is. Itt újra keresztelés történt, mert János keresztsége is keresztség. A gyermekfürdő azonban nem méltó a keresztség névre. Ezért alaptalanul mondják, hogy mi újra keresztelkedünk..."

4./ Az apostolok tisztéről:

Az apostoloknak adott misszióparancsból (Mt 28, Mk 16, Jn 20) világos - mondja Hubmayer - hogy feladatuk hármás: 1. prédikálás, 2. hitre juttatás, 3. bementítés.

A prédikáció tárgya Jézus Krisztus, mint Megváltó. A hitre juttatás nem emberi teljesítmény hisz ezt Isten végzi, azonban emberi eszközöket használ, mint az Ige hirdetőit (Róm 10:17). A keresztség előzménye tehát a prédikáció ill. a hitre jutás. Ily módon gyermekkeresztség nem jöhet számításba.

Ezek után részletesen megvédi álláspontját a gyermekkeresztség védelmezőivel szemben. Ennek ismertetésére itt most nincs helyünk.

5./ A Szentírás Krisztus keresztségéről:

Mielőtt a Szentírást megszólaltatná, utal a már vázolt időrendiségre (Ige, meghallás, hit...). Vizsgálja Mt 28, Mk 16, ApCs 2, 8, 10, 16, 18, 19, 22 1Kor 1, 1Pt 3, Zsid 10 fejezeteinek idevonatkozó részeit. Az alapos teológiai okfejtés végén számos igehelyet említ még, melyek szintén azt bizonyítják, hogy a bibliai keresztség csak az Isten Igéjén alapuló személyes hit nyomán képzelhető el, ennek függvényeként csak öntudatos korban.

6./ Néhány kérdés megoldódik:

1. Vajon a gyermekkeresztséget Isten Igéje tiltja-e?
2. Az apostolok idejében alkalmazták-e a gyermekkeresztséget?
3. Mi történik a keresztleetlen gyermekekkel?

Annak szemléltetésére, hogy milyen remek apologeta volt Hubmayer, nézzük részleteiben az első kérdésre adott válaszát:

"Tiltja-e a gyermekkeresztséget Isten Igéje? Igen!, mert azt parancsolja, hogy a hívőket kell megkeresztelni. Következésképpen ezzel már megtiltotta azok megkeresztelését, akik nem hisznek. Hasonlat: Krisztus megparancsolta az apostoloknak, hogy az evangéliumot prédikálják. Ezzel egyben megtiltotta az emberi tanok, törvények álmok és legendák prédikálását.

De azt mondd erre: sehol sem olvasható olyan Ige a Szentírásban, mely világosan kijelentené, hogy a gyermekeket nem kell megkeresztelni... és mivel nincs ilyen tiltás el lehet végezni a keresztleést. Válaszom: ha így gondolkodom, akkor a kutyámat és szamaramat is megkeresztelhetem... a holtaknak zsoltosmázhatok és vigiliát tarthatok, fából va-

lő bálványokat Szent Péternek és Szent Pálnak mondhatok, a kisgyermeket urvacsorához vezethetem, a misét áldozatnak eladhatom..., mert soha határozott szavakkal az sem volt eltiltva, hogy mindezeket tehetem. Azt mondod: szamarakat tilos keresztelni, mert Krisztus embereket mondott..., jó, de akkor egy zsidót, vagy törököt is megkeresztelhetnénk! Azt mondod: igen, de hívő embereket kell megkeresztelni. Felelet: akkor hát miért kereszteléd a kisgyermeket?

Krisztus azt akarja, hogy az ő testamentumához se ne tegyünk, se ne vegyünk el belőle, semmi melléktant ne vezessünk be (2Pt 2), egyedül az ő szavára hallgassunk (Jn 10),... mert aki nincs vele, ellene van (Lk 11), és ami nem hitből van, örök kárhozatra épül (Róm 14).

... nekünk semmi mást nem kell tanítani, mint Krisztus egészséges Igéjét, különben kérdésekbe és szócsatákba bonyolódunk, amelyből irigység, civakodás... gyanakvás és viszály kél ki..."

A másik két kérdésre is egyértelmű biblikus választ ad.

7./ A keresztyén kegyesség előállításának rendje:

Mielőtt a címjelzett kérdést taglalná, néhány általános megállapítást tesz. Minden oktalanságunkat (mise, bucsu, bálványtisztelet, tisztítóviz, ... gyermekkereszttség) - mondja - megbocsátja Isten, hisz a tudatlanság idejét elnézi. Miután azonban világosságra jutottunk, mindent az Igéhez kell mérnünk, vajon irva vannak vagy sem. Kutassátok a Szentírást !

A keresztyén kegyesség rendje pedig summázva ez:

1. Az ember az Ige fényében ráébred bűnösségére és magába száll.
2. Fölismeri Krisztust, mint Szabadítót, aki magábaroskadt, nyomorult állapotából kimentheti. Az ajándékhittelem Hozzá fordul, és elhatározza, hogy új, szent életet kezd.
3. Miután bűnbánatra jutott, bűnbocsánatot nyert és új életet kezdett, mindezt nyilvánosan a keresztyén gyülekezet elé tárja, amelynek tagja kíván lenni, majd e szándékát a bemelegítéssel megpecsétli, mellyel nyilvánosan megvallja hitét (hogy kegyelmes

Atyja van a mennyben Jézus Krisztus által) és szándékát (hogy új életben akar járni). Vállalja, hogy botlás vagy elesés esetén magát aláveti a "testvéri büntetésnek."

4. Minderre pedig nem a maga erejéből képes, hanem az Atya, Fiu és Szentlélek ereje által, aki folyamatosan vállalja a segítő szerepet minden lelki harcban, és aki gyümölcsözővé teszi életét.

5. Örök hála köti Istenhez, a kegyelmes Atyához, aki nem sajnálta Egyszülöttjét megmentése érdekében (Jn 3:16). Erre az áldozatra emlékezik a Krisztus által rendelt urvacsorában. A kenyér kenyér, a bor bor marad az urvacsorában, de Krisztus rendelte kenyér és Krisztus rendelte bor. A hit az, ami az emlékezést gyümölcsözővé teszi. Nem az átlényegülésben, hanem Istenben való hit, melynek függvénye a kegyelem. Kegyelem nélkül máris elvesztünk!

Hadd idézzük itt a befejező szakasz egy mondatát:

"Ó, kedves kegyes keresztyének, vegyétek, szívetekre amit mondtam, és éljétek Istennek világos, fényes és tiszta Igéje szerint, melyből egyedül juttok el hitre!"

Most ünnepeljük a hazai baptizmus kezdetének 125 éves jubileumát. Az 1971-es év egyben Hubmayer születésének 490. évfordulója is. A jubileumi évben emlékezzünk a kiemelkedő anabaptista teológus születésnapjára a mártiroknak kijáró megbecsüléssel!

Ifjabb Almási Mihály

J e g y z e t e k :

1. Dr. Anderson L. Frederick: Dr. Hubmayer Balthazár (1481-1528) Emléklapok. - Budapest, 1948. 32.

2. Gunnar Westin upsalai egyetemi tanár, az idézetek ill. hivatkozások Der Weg der freier christlichen Gemeinden durch die Jahrhunderte c. művéből valók. - Kassel, 1956.

3. Szebeni Olivér: Fáklyahordozók (Az anabaptisták hitelveinek történetéből) Békehirnök, 1969: 127. Vö. G. Westin i.m.

4. Vö. L. Frederick i.m. valamint G. Westin i.m.

5. Szebeni Olivér: i.m., Békehirnök, 1969: 42 Vö. William L. Lumpkin: Baptist Confessions of Faith. Judson Press, 1959. vö. G. Westin i.m.

6. E válaszvitairat 1525. jul. 6-11-ig íródott Waldshutban.

7. M. M. Szmirin: Minzer Tamás népi reformációja, 1954. 238.

8. Vö. Dr. Kocsis Elemér: Jézus és a messianizmus, Debrecen, 1963. A szerző a 77. old kk. hasonló módon értékeli Bemertő Jánost, rámutatva János és Jézus különböző programjára. Hubmayer sokban hasonló nézeteket vall 1525-ben.